

Nieuwsbrief over de geschiedenis van kinderboeken en centsprenten

Redactie Jeannette Kok

Nummer 66

28 juni 2026

Lezingenreeks over oude kinderboeken en -prenten op 11 juli

Op zaterdag 11 juli kunt u een aantal lezingen over oude kinderboeken en centsprenten bijwonen, georganiseerd door Frits Booy. Plaats: Openbare Bibliotheek van Baarn, Hoofdstraat 1, 3741AL Baarn, tel.nr. 033-463 19 14. Duur: 10.30 tot 15.45 uur. Deelnemersbedrag: 18 euro, te betalen via NL21 INGB 0001 5042 09 t.n.v. F.J. Booy, o.v.v. 'Kinderboeken Baarn'.

Het programma:
10.30 – 11.00 u. Ontvangst met koffie en thee
11.00 – 11.45 u. Jeannette Kok: Hoe Roodkapje in de loop van de eeuwen veranderde.
11.45 – 12.30 u. Aernout Borms: De kinderprenten van uitgeverij A.W. Sijthoff.
12.30 – 13.30 u. Lunchen op eigen gelegenheid
13.30 – 14.15 u. Dirk Tang: Huishoudschool en jongensboeken?
14.15 – 15.00 u. Adriaan Plak: Van Pirmasens naar Amsterdam, Hecozet en Herman Cohen.
15.00 – 15.15 u. Pauze
15.15 – 15.45 u. Frits Booy: Prachtige prentenboeken uit de 19e eeuw.

Hopelijk tot ziens op zaterdag 11 juli in Baarn. Hebt u zich nog niet ingeschreven? Stuur dan een mail naar fritsbooy@gmail.com.

'Dag van het kinderboek' in Lochem op 24 oktober

Ook de Stichting 't Oude Kinderboek **(StOK)** in Lochem heeft plannen om voor de tweede keer een 'Dag van het Kinderboek' te organiseren en wel op zaterdag 24 oktober in Lochem. StOK laat weten dat de volgende onderzoekers een lezing hebben toegezegd: Frits Booy, (oud voorzitter SGKJ) over anti-Duitse kinderboeken (1940-1950), Ewoud Sanders (taalhistoricus en journalist) over 't Jodinnetje van Elspeet en andere jeugdverhalen over joodse personages, Janneke van der Veer (oud voorzitter SGKJ) over bekroonde meisjesboeken van Anna Hers

(1885-1968), en het trio Rob Bogers, Walter Gerritsen van der Hoop en Dick Venema over thema's in Rotterdamse Jeugdboeken. Gerrie Halsema zal het verhaal van Roosje van Elspeet vertellen. De kosten bedragen 17,50 euro p.p. (Vrienden van StOK 15 euro), lunch is mogelijk voor 7,50 euro. Hopelijk willen vele kinderboekenvrienden elkaar weer ontmoeten en de zeer diverse lezingen bijwonen. N.B. Belangstellenden kunnen zich nu al melden via diekekok@home.nl.

Collecties

In Nieuwsbrief 30 (maart 2020) werd het bestaan van een grote collectie kinderboeken in Nederweert gemeld. Helaas overleed verzamelaar Jos van de Wouw in 2023 op 85-jarige leeftijd. Zijn wens was een eigen kinderboekenmuseum in Nederweert, dat bleek deels haalbaar te zijn.
Het bestuur van de Stichting **WOWKinderboeken** heeft een goede bestemming gezocht en gevonden voor onderdelen van de omvangrijke verzameling en deze zoveel mogelijk ondergebracht bij organisaties die aansluiten bij de oorspronkelijke doelstelling: leesbevordering en behoud van cultureel erfgoed. Een aantal unieke centsprenten zijn bij de Koninklijke Bibliotheek ondergebracht en over originele illustraties wordt gesproken met het Literatuurmuseum/ Kinderboekenmuseum. Een belangrijk deel van de kinderboeken wordt geschonken aan Openluchtmuseum Eynderhoof in Nederweert-Eind, een op vele gebieden zeer actieve organisatie. De officiële overdracht vond op 28 juni plaats. Bij Eynderhoof gaat men aan de slag met verschillende thema's uit de boeken.
De Stichting WOWKinderboeken zal steeds regionale initiatieven tot leesbevordering stimuleren in samenwerking met de lokale bibliotheek, lokale basisscholen en Eynderhoof. Gebruikmakend van de "doe" faciliteiten die Eynderhoof heeft, zoals drukken en het schooltje, kan men aan de slag met de door de WowKinderboeken geschonken materialen. In Kinderboekenweek 2026 wordt gestart met de opzet van een project rondom het thema van de Kinderboekenweek bijvoorbeeld door het zelf drukken van een boek. Meer informatie in dit artikel.

Nieuws

Helaas, er zijn weer slechte vooruitzichten voor het **Onderwijsmuseum**. De website meldt: 'In maart van dit jaar leek het Nationaal Onderwijsmuseum gered. De dreigende stopzetting van de rijkssubsidie werd voorkomen door een amendement vanuit de Tweede Kamer. Maar de feestvreugde was van korte duur. Eind april schreef de staatssecretaris in een brief aan de Kamer dat de financiële dekking in het amendement slechts soelaas bood voor één jaar. Per 2027 valt alsnog het doek. Het Onderwijsmuseum is niet gered, het is uitstel van executie…, hopelijk haalt dit pleidooi wat uit.'

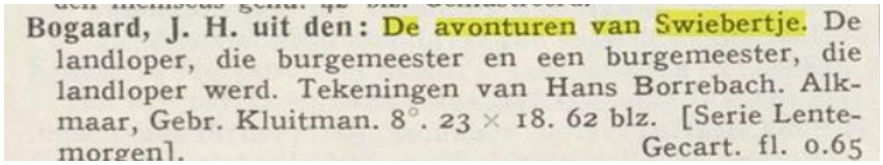
Nieuws van de Koninklijke Bibliotheek

In **Delpher** zijn weer veel digitale boeken opgenomen, waaronder meer dan 3000 kinderboeken. Het is vooral materiaal van na 1950, dus helaas heel vaak met een 'slotje', deze zijn alleen binnen de KB te raadplegen vanwege de rechten op het materiaal. De boeken komen uit collecties van diverse instellingen, zoals Tresoar, Universiteitsbibliotheek VU, Protestantse Theologische Universiteit en de KB nationale bibliotheek.

Internet

Op de website van ***Historiek*** een artikel over **Swiebertje**. Deze tv-klassieker was vanaf april 1955 op de Nederlandse televisie te zien. De serie was zo populair dat er in 1972 maar liefst zes miljoen kijkers waren. De auteur van de kinderboeken over deze zwerver was John Henri Uit den Bogaard. De eerste delen waren geïllustreerd door Hans Borrebach.

Bogaard, J. H. uit den: De avonturen van Swiebertje. De landloper, die burgemeester en een burgemeester, die landloper werd. Tekeningen van Hans Borrebach. Alkmaar, Gebr. Kluitman. 8°. 23 × 18. 62 blz. [Serie Lentemorgen]. Gecart. fl. 0.65

Advertentie in *Nieuwsblad voor den boekhandel* (jrg 103, 1936, no 68, 20-11-1936)

Historiek belicht de wiskundige kant van het verhaal van Lewis Carroll: Alice in Wiskundeland.

Ook op ***Historiek*** een artikel over tijdgenoten van Petronella Moens.
'Hoe achttiende-eeuwse schrijvers het vaderland vormden, met Clara Feyoena van Sytzama, Margareta Geertruid van der Werken en Adriana van Overstraeten. Twee van hen maken deel uit van een "nieuwe" stroming binnen de letteren: de jeugdliteratuur. Met de patriottenstrijd komt ook het verlangen naar het kneden van de jeugd op: zij zijn immers de leiders van later. En de moederrol krijgt daardoor een grotere waardering. Niet alleen worden (vooral) moeders aangesproken op hun pedagogische kwaliteiten, maar ook worden kinderen rechtstreeks aangesproken'.

Zie ook over **Petronella Moen**s op de website *Sporen van slavernij in Utrecht* het hoofdstuk over abolitionisten.

Tentoonstellingen:

Tot 13 september wordt leven en werk van ***Fiep Westendorp*** gevierd in het Rijksmuseum.
'Jip en Janneke, Otje, Pluk van de Petteflet en Pim en Pom. Sinds de jaren vijftig zijn de illustraties van Fiep Westendorp bekend en geliefd bij jong en oud. Alle originele tekeningen, inclusief correcties en aantekeningen, zijn bewaard gebleven. Circa 150 hiervan zijn te zien in het Rijksmuseum, van de eerste schetsen van Jip en Janneke tot de nog altijd

actuele illustraties voor de Vrouwenpagina van Het Parool. Deze tentoonstelling biedt in twee zalen een veelzijdig overzicht van het oeuvre en gaat dieper in op het maakproces.’

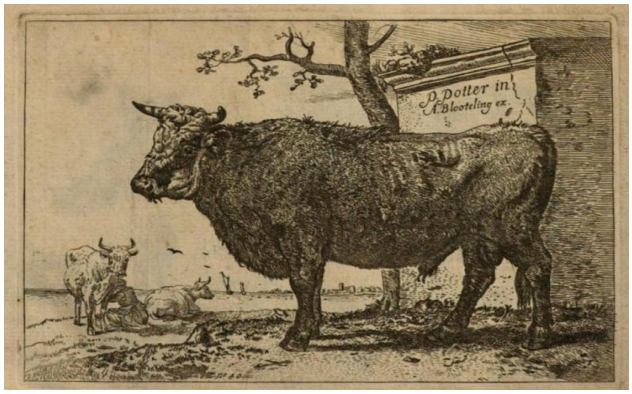

In het Codamuseum in Apeldoorn is tot 25 oktober *Kroon op de taart!* te zien, met de getekende werelden van Thé Tjong-Khing. In deze familietentoonstelling kan de bezoeker kennismaken met de terugkerende thema’s en onderwerpen die Thé Tjong-Khing verbeeldt in zijn tekeningen. Zoals feestvieren, vriendschap, identiteit, goed en fout, helden en slampampers, fantasie en realiteit, fouten maken en creativiteit.

Naar aanleiding van tentoonstellingen

Tot 27 september 2026 is in Stedelijk Museum Schiedam de tentoonstelling ***Lou Loeber, kunstenaar en idealist*** te zien. Waarom deze kunstenaar in deze Nieuwsbrief? Zij heeft een heel bijzonder kinderboek geïllustreerd met gedichten van Simon Franke; hier te zien: Gouden Vlinders. De afbeelding is getiteld ‘De sproeiwagen’.

Kort geleden is de restauratie van de ***Stier van Potter*** voltooid. Dit bekende schilderij van Paulus . Potter uit 1647 is te zien in het Mauritshuis. Leuk om daarbij in herinnering te brengen dat in de collectie van de Koninklijke Bibliotheek dit boek wordt bewaard: Teekenboekje voor meergevorderden, *inhoudende onderscheidene afbeeldingen van ossen, koeijen, schapen, enz. enz. naar Potter en Van Berghem, in 18 in koper geëtste platen.* Amsterdam : Gebr. van Arum, circa 1824.
Het betreft een tekenboek met etsen naar schilderijen van beroemde kunstenaars. Een van de etsen is voorzien van een naambordje: 'P. Potter, A. Blooteling ex.,' gedrukt op handgeschept papier. In het boek is te zien dat - vergeleken met het schilderij - het meeste vee er niet zo welvarend bij stond.

Een boek herlezen

Twee jaar geleden kocht ik bij de kringloop *Mariska de circusprinses* van Sandor Kis (pseudoniem van Lambert en Mariska Weldering-Fekete). Het boek verscheen in 1947 met twee vervolgdelen bij uitgeverij De Spaarnestad. Ik wist dat ik het vroeger gelezen had en dat het een leuk boek was. Maar wat was het een afknapper!

Een meisje woont op een boerderij in Hongarije. Zij wordt ontvoerd door een oude zigeunervrouw. Het meisje moet voor de zigeuners gaan bedelen in Boedapest. De zigeuners verkopen haar aan een circusdirecteur. Onder de naam prinses Mariska gaat ze met een paard optreden in het circus. Toevallig bezoeken haar ouders met hun oude hond een circusvoorstelling in Wenen. Vanaf de tribune herkent de hond Mariska terwijl zij in de piste op een paard rijdt. Het gezin wordt direct herenigd.

Ik herinnerde me mijn kinderlijke verbazing over het meenemen van een hond naar een circusvoorstelling – dat mag toch niet? – die in een circustent vol interessante luchtjes vanaf de tribune in de gaten heeft dat zijn oude bazinnetje Mariska in de piste bezig is – zou een hond haar kunnen ruiken in een circustent met luchtjes van veel andere mensen en dieren? Dat had veel jaren geleden mijn aandacht getrokken.
Wat ik niet meer wist: dat er in het boek sprake was van mensenhandel, in gang gezet door zigeuners. Daar heb ik als kind overheen gelezen. Hopelijk was het in 1947 niet normaal om zigeuners te beschrijven als kinderontvoerders die hun slachtoffers verkopen aan circussen. Het was in ieder geval een slecht idee van de auteur(s). In het boek leek de circusdirecteur goed te zijn voor Mariska. Daar denk ik nu heel anders over.

Irene Annegarn

Bijzondere uitgaven

Winnetou II (1893) / Karl May – Uitgeverij IJzer, 2026 – 425 p. ISBN 978 90 8684 308 4, € 29,95
Het tweede deel van de Winnetou-trilogie is deze maand verschenen bij Uitgeverij IJzer te Utrecht in een nieuwe vertaling van Jet Quadekker. Met een voorwoord van de vertaler en een nawoord van Jan Willem van der Jagt over de ontstaansgeschiedenis van de roman. Te verkrijgen bij de boekhandel of zonder extra kosten bij de uitgever: info@uitgeverij-ijzer.nl.
Het derde deel van de trilogie verschijnt in 2027. (bron: Persbericht Karl May Vereniging).
‘Winnetou II is een tijdloos verhaal van loyaliteit, rechtvaardigheid en de zoektocht naar vrijheid, een bron van inspiratie en nostalgie voor jong en oud. Ontdek de ongerepte pracht

van het Wilde Westen en beleef de avonturen van Winnetou zoals nooit tevoren.'(bron: website uitgever).

Hulp gevraagd

P. Huizer uit Surhuizum (Friesland) trof in de boekenkast van zijn moeder een kartonnen prentenboek aan (formaat 22x32cm) zonder omslag, zonder titel en uitgever. Hierbij twee afbeeldingen waarvan we hopen dat een van onze lezers het boek herkent en kan doorgeven wie dit boekwerk heeft geillustreerd en wie de versjes heeft gemaakt. Graag informatie naar de redactie en naar mijnheer Huizer, phuizer@gmail.com.

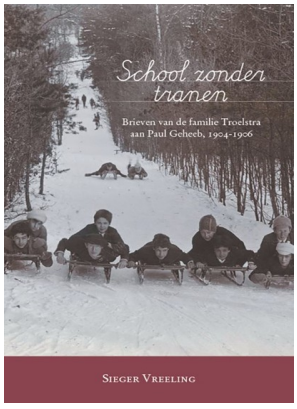

Vakliteratuur

De Boekenwereld (jrg. 42, no. 2, 2026) is een themanummer van de Koninklijke Bibliotheek, gewijd aan plantenboeken. In een artikel van Karin Vingerhoets is een mooie selectie te zien van boeken met bloemen en planten voor de jeugd (p. 36-41). Ook interessant: Willem G. Doornbos deed onderzoek naar schoolschriften, efemeer drukwerk in de 19e eeuw.

In ***Bibliotheekblad*** (no. 4-2026) het artikel *Sprookjes in batik, motieven uit een Nederlands kinderboek op Javaanse sarongs* door Karin Vingerhoets en Sabine Bolk (kunstenaar en batikonderzoeker). Het gaat om de kunstzinnige jugendstil-illustraties van Wilhelmina Drupsteen bij *Sneeuwwitje*. Door de samenwerking met een externe onderzoeker kon een link worden gelegd tussen de boekillustraties en batikontwerpen.

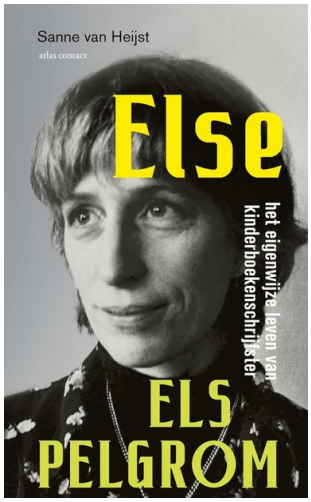
School zonder tranen : Brieven van de familie Troelstra aan Paul Geheeb, 1904-1906 / Sieger Vreeling. Verloren, 2025. 144 p. ISBN 9789464551952 ; € 20,00.
'Dit boek biedt een unieke inkijk in het verstoorde gezinsleven van een bekend echtpaar: schrijfster Nynke van Hichtum en politicus Pieter Jelles Troelstra.
In 1903 bracht Pieter Jelles zijn zoon Jelle naar een Duitse kostschool. Het gezin werd uit elkaar gehaald 'wegens de zeer zwakke gezondheid

zijner vrouw'. Die vrouw was Sjoukje Bokma de Boer, die onder het pseudoniem N. van Hichtum kort daarvoor *Afke's tiental* had gepubliceerd, een kinderboek dat zou uitgroeien tot een klassieker' (bron: website uitgever).
Zie ook het artikel op Historiek.

FIEP : Leven en werk van Fiep Westendorp / Annette Portegies & Gioia Smid. Querido, 2026. ISBN: 9789025319625 ; € 50,00.
'Fiep Westendorp, die lang in de schaduw bleef van de schrijvers met wie ze werkte, heeft zich altijd ingezet voor het vak van illustrator. Ze beschouwde illustraties terecht als een volwassen kunstvorm. In dit boek worden nu voor het eerst alle genres getoond waarin ze zich bekwaamde, ingebed in een biografische schets die licht werpt op haar kunstenaarschap. Ze werd beroemd als de vrouw die Jip en Janneke tekende, en Pluk van de Petteflet, Pim en Pom, Floddertje en Otje. Maar daarnaast maakte Fiep Westendorp (1916-2004) muurschilderingen en boekomslagen en illustreerde ze reclamecampagnes voor uiteenlopende bedrijven (bron: website uitgever). Zie ook een artikel in Trouw.

Else : Het eigenwijze leven van een kinderboekenschrijfster / Sanne van Heijst. Atlas Contact, 2026. 408 p. ISBN 9789045047591 ; € 30,00.

'Sanne van Heijst publiceerde een uitstekend geschreven handelseditie van haar proefschrift over Els Pelgrom, de auteur van beroemde kinderboeken als *De kinderen van het achtste woud* (1977) en *Kleine Sofie en Lange Wapper* (1984)'. (Zie een recensie op literair weblog Tzum).

Els Pelgrom (1934) debuteerde in 1962 met *Het geheimzinnige bos,* met omslagontwerp en tekeningen van Addie Horn. Ze schreef prijswinnende boeken als *De kinderen van het Achtste Woud* (1977), een autobiografisch boek over de oorlogswinter die ze doorbracht op een boerderij op de Veluwe. In 1984 verscheen *Kleine Sofie en Lange Wapper,* een boek over doodgaan. Over nog veel meer zie een interview in Het Parool.

Mijn gedroomde Nederland : Jan Voerman jr. en de Verkadealbums / Peter Voerman. WBOOKS, 2026. 96 p., 220 ill. - ISBN 9789462587557 ; € 24,95.
Generaties groeiden op met de plaatjesalbums van Verkade uit de vorige eeuw. Vooral kinderen plakten de plaatjes in en raakten betoverd door de kleurrijke beelden uit de natuur en de verhalen erachter. In dit boek neemt de kleinzoon van Jan Voerman, Peter Voerman, ons mee achter de schermen van dit bijzondere erfgoed. Aan de hand van originele tekeningen, voorstudies en foto's uit het familiearchief én met de originele plaatjes uit het Verkade Museum wordt zichtbaar hoe de illustraties tot stand kwamen. In het Voerman Stadsmuseum in Hattem is tot 4 oktober een tentoonstelling te bekijken.

Het Nederlandstalige kinderboek, grenzeloos divers / red. Irena Barbara Kalla, Frauke Pauwels. Amsterdam University Press, feb. 2026. 248 p. (Lage Landen Studies ; no. 18.) – ISBN 9789048574995 ; € 35,- .
'Bij onderzoekers groeit het enthousiasme om jeugdliteratuur te bestuderen, vanuit verschillende invalshoeken en met aandacht voor uiteenlopende thema's. Die diversiteit brengt dit boek in beeld. Daarbij stoppen de auteurs het kinderboek niet in een hokje, maar kijken ze net over de grenzen heen. Centraal staat de wisselwerking tussen Nederlandstalige kinder- en jeugdliteratuur en literaturen in andere talen, met culturen van andere landen, met literatuur voor volwassenen, met beeldende kunsten, met theater en met het onderwijs.
'Het is de kracht van dit boek dat de grenzen van de Nederlandstalige kinderen jeugdliteratuur voortdurend worden opengebroken en bevraagd.' – Feike Dietz, hoogleraar Mondiale Dynamiek van de Nederlandse Letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam.

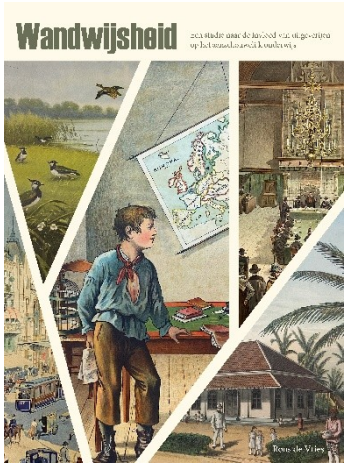
Een greep uit de inhoud: onderzoek naar Nederlandstalige jeugdliteratuur, de receptie van *Sterrekinderen* (1946) van Clara Asscher-Pinkhof, over het werk van Tomi Ungerer, de Hobby-club boeken van Leonard de Vries, historische tegengeluiden van Simon Franke en Henri Verstijnen. Het boek is hier digitaal te lezen.

Het leven van Anna Hers

Anna Hers (1885-1968) / Pieter Jan in 't Veld. - Digitaal bestand, [2024]. – 56 p. met bibliografie en literatuuropgave.
Op de website van de Historische Vereniging Oud-Beijerland worden geregeld 'Pareltjes' gepubliceerd. In dit uitgebreide artikel gaat het over het leven van Anna Hers, haar zwakke gezondheid, haar familie en haar woonplaats, en uiteraard de boeken die ze voor de jeugd schreef.
Vooral de boeken over *Het beugeljong* waren populair: een 9e druk verscheen in 1958. Menigeen herinnert zich bij het lezen ervan dat het leidde tot 'tranen met tuiten'.
Zie hier de bijdrage van Janneke van der Veer in het Lexicon van de jeugdliteratuur .

Wandwijsheid : een studie naar de invloed van uitgeverijen op het aanschouwelijk onderwijs / Roos de Vries. Armorica, 2025. 211 p., 43 afb. in kleur. - ISBN: 9789491039157 ; € 24.95. Bekroond met de scriptieprijs van het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap, 2024.

'Een klas vol kinderen, een plaat aan de muur en een onderwijzer die vertelt: zo zag aanschouwelijk onderwijs er vroeger uit. De schoolplaten met natuurtaferelen, veldslagen en ambachten zijn nog altijd herkenbaar voor wie ermee is opgegroeid. Wat ooit begon als een hulpmiddel om kennis zichtbaar te maken, groeide uit tot een onmisbaar onderdeel van het lesgeven. (…) Aan de hand van historisch onderzoek in de collecties van het Allard Pierson wordt zichtbaar hoe uitgevers fungeerden als poortwachters van kennis en cultuur'. Roos de Vries behaalde in 2024 de master Boekwetenschap aan de Universiteit van Amsterdam. Tijdens haar stage bij het Boekendepot van het Allard Pierson inventariseerde zij de schoolplatencollectie, afkomstig uit een schenking van het voormalig Nederlandsch Schoolmuseum. (Bron:website Armorica). Wat is een schoolplaat? 'Schoolplaten en schoolwandkaarten (p. 30) zijn gemaakt van stevig karton en zijn rechthoekige objecten die permanent aan de muur hangen of opgeborgen staan in kasten.' Het Allard Pierson heeft ongeveer 1110 schoolplaten, die een periode van 1876 tot 1968 beslaan. Tijdens het onderzoek zijn ze allemaal beschreven en gefotografeerd. Het boek bevat informatie over hervormingen in het onderwijs, terminologie, geschiedenis en materialiteit en informatie over kunstenaars, drukkers en uitgevers. Een bijlage met de inventaris van de schoolplatencollectie (met summiere gegevens) is toegevoegd (p. 123 – 208.)

Website: www.hetoudekinderboek.nl - voortzetting van Stichting Geschiedenis Kinder- en jeugdliteratuur. Deze onregelmatig verschijnende *Nieuwsbrief* wordt verzorgd door Jeannette Kok, eindredactie Wil van Enk en Aernout Borms. Opmerkingen, bijdragen, aanmeldingen en afzeggingen kunt u sturen naar jeannettekok47@outlook.com